

گزارش «شهروند» از یک ویدئوی جنجالی و جای خالی اخلاق رسانه‌ای

آنها به دنبال تاج افتخارند

به ناز مقدسی | قدرت انتشار اخبار در شبکه‌های اجتماعی حالا یکی از ابزار مهم برای رسانه‌هاست. درست روز چهارشنبه حوالی ساعت ۱۲ ظهر بود که به روزنامه رسیدم اما از شرایط پیدا بود که امروز یک روز عادی نیست. درست مقابل در ورودی پارکینگ چند مامور نیروی انتظامی به همراه چند مرد جوان لباس شخصی و بازپرس دادسرا ایستاده بودند و به دنبال تصویری می‌گشتند که درست یک روز قبل، دوربین‌های مداربسته روزنامه شهروند از خیابان ضبط کرده بودند. ماجرا برمی‌گشت به حدود ۲۴ ساعت قبل که ظاهراً راننده دو خودرو با هم درگیر شده بودند و یکی از این راننده‌ها که یک خانم جوان به همراه پسرش بود از مردی که جلوی ماشینش پیچیده و به آنها هتاک می‌کند با موبایلش فیلم می‌گیرد و بعد هم بلافاصله این فیلم سر از شبکه‌های اجتماعی درآورده بود. همین هم شده بود که بلافاصله دادستان تهران دستور دستگیری مرد هتاک را صادر کرد. در این ویدئو چند ثانیه‌ای هیچ چیزی از علت دعوا مشخص نیست اما تا قبل از روشن شدن ماجرا رسانه‌های ایرانی خارج از کشور سعی کردند از این ماجرا به نفع سیاست‌های خودشان بهره‌برداری کنند و تلویحا به مخاطبان نشان نشان دادند که مرد هتاک به خاطر حجاب به زن راننده فحاشی می‌کند! بنابراین تا قبل از اینکه دادستان کشور اعلام کند که ماجرای این دعوا بر سر جای پارک خودرو بوده، افکار عمومی به شدت تحت تاثیر یک موضوع غیرواقعی و قضاوت‌های از پیش تعیین شده قرار گرفته بود.

در نهایت با توجه به اینکه این حادثه درست در بیخ گوش روزنامه شهروند رخ داد، به سراف دو استاد رسانه و ارتباطات رفیقیم تا با آنها در مورد اخلاق رسانه‌ای و آزادی در مطبوعات گفت و گو کنیم.

علی اکبر قاضی زاده در گفت و گو با «شهروند»:

ما حریف شبکه‌های اجتماعی نمی‌شویم

هر خبری که در مسیری که عرض کردم به دست بیاورند، منتشر می‌کنند. ممکن است اخلاقی هم نباشد و با اصول رسانه‌ها مطابقت نداشته باشد یا اصلاً درخور نباشد، اما آنها دنبال خوب و بد و اخلاق نیستند! این بازاری است که از آن استفاده و یک سری از مردم هم از داخل ایران به این جریان کمک می‌کنند. این ویدئو که از خارج تهیه نشده! در همین ایران ضبط شده و بعد در شبکه‌های اجتماعی قرار گرفته و به دست رسانه‌های خارج از کشور هم افتاده.

در این شرایط چطور باید در ورطه سوءاستفاده از اخبار نفیتم؟
ببینید آنها دارند کار خودشان را می‌کنند. حالا این قطعه‌ها، ویدئوها و پست‌ها خیلی وقت‌ها ممکن است به مذاق ما و به ویژه بخش‌ها و دستگاه‌های اجرایی کشور خوش نیاید، اما هیچ دستگاه مرجعی هم نداریم که خوب و بد این کار را تشخیص دهد. اینکه چنین موضوعاتی را تشویق و حمایت کند یا نه برای این موارد مجازات در نظر بگیرد. حالا در رابطه با موضوع هتاک مرد راننده به راننده زن یک خودرو حداقل می‌دانیم یک بخشی از خبر درست است اما گاهی اوقات رسانه‌های فارسی‌زبان خارج از کشور کارهای بدتر از این هم انجام می‌دهند و خبر و ویدئوهای ساختگی را منتشر

می‌کنند. با این حال در عصر مדיاهای الکترونیک و شبکه‌های اجتماعی نمی‌توانیم بگوییم این کار، کار اخلاقی است یا نه! اخلاق در جوامع و رسانه‌های مختلف تعریف‌های متفاوتی دارد. آنها برای رونق کارشان این کار را می‌کنند. اخلاق آنجا دیگر خیلی جایی ندارد.

بر اساس اصول رسانه‌ای در رسانه‌های رسمی، انتشار یک خبر باید منوط به تایید منبع باشد؟

بله، برای روزنامه شما، خبرنگاری جمهوری اسلامی، روزنامه شرق، خبرنگاری ایسنا و امثال اینها انتشار هر خبری باید منبع تایید شده‌ای داشته باشد. برای اینکه همانطور که تجربه‌اش را دارید، اخبار در رسانه‌های رسمی فوری کنترل می‌شود و اگر اشتباه یا عمدی در کار باشد به دستگیری افراد هم می‌انجامد و توقیف یا تعلیق تعطیل می‌شوند. ولی چنین قدرت اجرایی برای رسانه‌های خارج از کشور وجود ندارد. یک موضوع خیلی مهم‌تر این است که ما عضو کنوانسیون کپی‌رایت نیستیم. بنابراین بابت این قضایا هیچ شکایتی به جایی نمی‌توانیم بکنیم. حالا اینکه به نفع ما است که به این کنوانسیون و قانون بیونندیم یا به ضرر ما یک بحث دیگری است. آنچه که هست این است که ما قدرت مقابله با اخبار را

در فضای مجازی نداریم به خصوص در رابطه با رسانه‌های خارج از کشور. بنابراین به نظر من خیلی نباید به این داستان‌ها حساس بود. ما باید خودمان را درست کنیم. برخی از مردم به دلیل نارضایتی‌های اجتماعی و اقتصادی که در مملکت دارند یا به هر دلیل دیگری دوست دارند مطرح شوند ویدئو و اخبار خاصی را منتشر می‌کنند. یک بلائی آسمانی که در فضای مجازی است، قدرت انتشار است. هر ویدئویی که بیشتر دیده شود گویا برای کسی که تولید کرده یک تاج افتخار است.

پس اخلاق رسانه‌ای به خصوص برای آتهایی که ادعایش را دارند چه می‌شود؟

در ضمن معیارهای اخلاقی رسانه، من یک کتابی را چند سال پیش ترجمه کردم به نام «اخلاق روزنامه‌نگاری» این اخلاق متأسفانه در کشور ما فقط برای رسانه‌های رسمی قابل اجراست. مثل روزنامه‌ها، رادیوها، تلویزیون‌های داخلی و حتی فضای مجازی در داخل مملکت. بیرون از کشور را نمی‌توانیم کنترل کنیم. این اخلاق رسانه‌ای برای جایی است که قابلیت کنترل داشته باشد. در ضمن من در انتها یک چیزی هم بگویم حقیقتش در این مواقع خیلی دلم خنک می‌شود! برای اینکه بابت هر کاریکاتوری که از آن تفسیر بد می‌شد، بابت هر خبری که قابل تفسیر بود که مثلاً خطرناک است و باعث تشویش اذهان عمومی می‌شود، چقدر از بچه‌های مطبوعات مواخذه شدند! حالا ما به لطف و امکان شبکه‌های اجتماعی این فضا شکسته شده است و می‌بینیم انواع و اقسام خبرها و عکس‌ها پخش می‌شود و همه مردم می‌بینند و می‌خندند یا همه متاثر می‌شوند و کسی هم نمی‌تواند کاری انجام دهد. من که دلم خنک می‌شود به نظر من شما هم دلت خنک شود بد نیست!

اگرچه در مقطعی به دلیل مسائل امنیتی این شبکه فیلتر شد اما نباید ماندگار می‌ماند و شاید بهتر بود بعد از آرام شدن شرایط دوباره رفع فیلتر شود. کمالاتی برخی از شبکه‌های اجتماعی مشابه با فیس بوک هستند اما مشکلی برای دسترسی به آنها وجود ندارد. فیس بوک الان در کشورهای اروپایی برای سمنارهای علمی و کنفرانس‌ها تنها ابزاری است هماهنگ و آرایه نظرات در بین اساتید دانشگاه‌هاست. با این حال بعد از بسته شدن فیس بوک، کاربران اینترنت مجبور شدند که به پیام‌رسان‌ها و شبکه‌های اجتماعی دیگری کوچ کنند. اسلام هم که با پیشرفت و برقراری تماس مخالف نیست، فقط ما حق نداریم در این شبکه‌ها اخباری که برای جامعه زیانبار است منتشر کنیم. در برخی از کشورها به جای اینکه یک پلتفرم را فیلتر کنند معمولاً صاحبان آنها را جریمه می‌کنند. مثلاً دولت آلمان الان قانونی دارد که اگر یک شبکه اجتماعی که مردم کشورش از آن استفاده می‌کنند، خطایی انجام دهد بر اساس قوانین می‌تواند شکایت کند و جریمه سنگینی را بر دوش صاحبان این شرکت‌ها بگذارد. ولی متأسفانه هیچ‌یک از این شرکت‌ها در ایران دفتری ندارند و شاید یکی از راه‌حل‌های این مشکل این باشد که مسئولان کشور با برخی از صاحبان پلتفرم‌های خارجی به توافق برسند. به نظر من به جای فیلتر باید ببینیم کشورها اسلامی دیگر، چطور با این مقوله برخورد می‌کنند. ما باید از همه تجربه‌های کشورهای اسلامی استفاده کنیم. نباید با آزمون و خطا بسیاری از مشاغل را از بین ببریم. نمی‌گوییم ۸۰ میلیون نفر، ولی ۶۰ میلیون نفر که گوشی دست‌شان است! و از این گوشی می‌توانند اخبار را به بقیه منتقل کنند.

دکتر علی اکبر قاضی زاده، روزنامه‌نگار پیشکسوت و پژوهشگر حوزه رسانه و ارتباطات معتقد است رسانه‌ها بر اساس سیاست‌های خود اخبار را منعکس می‌کنند و آن چیزی که در این شرایط اهمیت دارد این است که ما باید خودمان مراقب رفتار اجتماعی خودمان باشیم. چرا که در عصر اینترنت، مדיا و فضای مجازی هیچکس در امان نیست.

در چند روز اخیر انتشار ویدئویی از هتاک مردی به مادر و کودک اوتیسمی بر سر جای پارک خودرو بازنتاب زیادی در شبکه‌های اجتماعی و اخبار داشت. در این میان، تا قبل از روشن شدن موضوع و دستور دادستان، برخی از رسانه‌های ایرانی خارج از کشور با انتشار این ویدئو تلویحا به مخاطبان نشان گفتند که این دعوا بر سر حجاب بوده و همین هم شد که کاربران شبکه‌های اجتماعی به شدت نسبت به این موضوع واکنش نشان دادند. همه اینها در حالی رخ داد که چهره مرد هتاک در ویدئو کاملاً دیده می‌شود و قرار است او در همین جامعه به زندگی‌اش ادامه دهد. سؤال من از شما این است که اساساً آزادی مطبوعات که شامل حال رسانه‌های خارج از کشور می‌شود، به معنای افشای هر آنچه به دست‌شان می‌رسد، است؟

مانمی‌توانیم چنین توصیه‌ای بکنیم که هر آن چیزی را که آنها منتشر می‌کنند بگویم خوب است یا بد! این موضوع بستگی به سیاست رسانه‌های خارج از کشور دارد که سیاست اغلب آنها هم نشان دادن و دعوا با هر رخدادی است که در داخل ایران اتفاق می‌افتد. من نمی‌توانم از اینجا، بگویم کار آنها اشتباه یا درست است! آن چیزی که در این ماجرا اهمیت دارد این است که ما حریف فضای مجازی نخواهیم شد. در واقع می‌خواهم این را بگویم که انتشار این نوع اخبار دیگر دست کسی نیست. آنها برای رونق کار خودشان

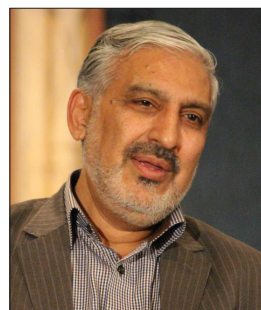
امید علی مسعودی، استاد علوم ارتباطات نیز درباره این حادثه معتقد است که تحکرات اینچنینی شهروند خبرنگارها کمک زیادی به رسانه‌ها می‌کنند. چرا که خبرنگارها نمی‌توانند همه اخباری که در گوشه و کنار شهر می‌افتد را پوشش دهند و حالا این شهروند خبرنگارها هستند که فضای مجازی را در دست گرفتند. با او درباره حواشی و پیامدهای این حادثه گفت و گو کردیم که در ادامه می‌خوانید.

یک موضوعی که بعد از انتشار این ویدئو و دستگیری راننده خیلی درباره‌اش صحبت می‌شود تعبیر دوربین موبایل به «سلاح» است. ظاهراً باید آماده باشیم تا از این دست ویدئوها نیز بیشتر از سابق منتشر شود. چون گاهی اوقات ممکن است افراد سوءاستفاده‌گر به عمد تکه‌هایی از یک فیلم را ببرند یا سانسور کنند تا واقعیت را وارونه جلوه دهند. در این میان تکلیف اخلاق رسانه‌ای و قضاوت‌ها چه می‌شود؟

مشکل ما این است که معمولاً شهروندان از سواد رسانه‌ای لازم برخوردار نیستند. بالاخره هر شخصی که با یک گوشی موبایل وارد فضای مجازی می‌شود باید سطح سواد رسانه‌ای خودش را هم ارتقا دهد. اینکه ما وارد دنیایی از خبرهای درست و نادرست شویم و نتوانیم تشخیص دهیم که چه خبری حقیقت را نشان می‌دهد و چه خبری واقعیت ندارد که طبیعتاً اول از همه به زندگی و ذهنیت خود فرد آسیب می‌زند! داشتن سواد رسانه‌ای باعث می‌شود تا ما با اطلاعات دقیق برای زندگی خودمان هم برنامه‌ریزی کنیم. یکی

امید علی مسعودی، عضو هیأت علمی دانشگاه سوره در گفت و گو با «شهروند»:

رفع فیلتر شبکه‌های اجتماعی به کمک آسیب‌های جامعه می‌آیند

از موارد سواد رسانه‌ای، سواد حقوقی است. یک پزشک باید حتماً سواد بهداشتی داشته باشد، یک ورزشکار باید با قوانین ورزشی آشنا باشد. حریم خصوصی، یکی از مسائلی است که در سواد رسانه‌ای باید رعایت شود. ما نباید وارد حریم خصوصی افراد شویم. ولی این اتفاق اخیر یعنی درگیری دو راننده در خیابان، حریم خصوصی نبوده است. اگر این فیلم را از داخل خانه آقای راننده می‌گرفتند، او می‌توانست اعاده حیثیت کند، اما یکی از دلایلی که از این ویدئو استقبال شد، چون در ملاءم اتفاق افتاد و روحیه شهروندان را جریحه‌دار کرد و فضای جامعه را ملتهب کرد. ما حق نداریم خیلی از کارهایی را که در خانه مان انجام می‌دهیم را در جامعه هم انجام دهیم.

تعریف تان از کارکرد موبایل، دوربین و شبکه‌های اجتماعی

امروز چیست؟
ما چهره مثبت گوشی موبایل و شبکه‌های اجتماعی و اساساً کار رسانه‌ای را در همین حادثه دیدیم. دادستانی خیلی خوب وارد شد و فرد هتاک را شناسایی کرد. یاد قاضیه مشهد، به نظرم پلتفرم‌ها و شبکه‌های داخلی و خارجی خیلی مؤثر بودند در این قضیه که با تماشاگران فوتبال باید به نحو خیلی ملایم‌تری برخورد کرد.

آقای دکتر این حادثه قدرت شبکه‌های اجتماعی را نشان داد. آیا با استناد به چنین مواردی نمی‌توان پیش از گذشته به لزوم رفع فیلتر شبکه‌های اجتماعی و پیام‌رسان مثل توئیتر، فیس بوک و تلگرام تأکید کرد؟

الان تمام کشورهای پیشرفته و اسلامی، معمولاً از فیس بوک استفاده می‌کنند، پلتفرمی که سال‌هاست در کشور ما فیلتر است.